

МОВОЗНАВСТВО. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 811.162.1'373.7

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.3/28.208728>**Тетяна МОРОЗ,***orcid.org/0000-0001-6891-8326*

аспірантка

Інституту мовознавства імені О. О. Потебні

Національної академії наук України

(Київ, Україна) *tatianamoroz94@gmail.com***ПОЛЬСЬКІ ПАРЕМІЙНІ ОДИНИЦІ З АНТОНИМІЧНИМИ КОМПОНЕНТАМИ
НА ПОЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ**

У статті висвітлено погляди українських, польських і російських мовознавців щодо класифікації паремійних одиниць, які репрезентують соціальний аспект життя людини. Зроблено опис та аналіз польських прислів'їв і приказок з антонімічними компонентами, що утворюють тематичну групу «Соціальні відносини». У складі цієї тематичної групи виокремлено тематичні підгрупи «Багатий vs бідний», «Багатство vs бідність», «Пан vs селянин». Паремії в цих підгрупах характеризують стосунки між багатими та бідними, а також соціальний статус людини. З'ясовано, що в досліджуваних паремійних одиницях, які входять до вищезазначених тематичних підгруп, найчастіше протиставляються одночастининомовні компоненти, зокрема *bogaty / ubogi, bogaty / biedny, bogacz / biedak; szczęście / bieda, bogactwo / biedactwo, bogactwo / ubóstwo; pański / chłopski, szlachcic / chłop, pan / sługa*. Зрідка трапляються різночастининомовні (*bogaty / biedak, bogacz / ubogi, pan / ubogi*) та контекстуальні (*bogaty / laty, bogaty / chudzina*) компоненти.

Аналіз тематичної підгрупи «Багатий vs бідний» показав суттєву різницю між багатими та бідними. Зокрема, у прислів'ях і приказках життя багатія відображено як найвищий ступінь заможності та можливість ні в чому собі не відмовляти, натомість життя бідняка є обмеженим і позбавленим багатьох людських потреб через відсутність фінансових ресурсів. Натомість у деяких паремійних одиницях зафіксовано думку про фізичну подібність двох верств населення. Зокрема, коли йдеться про смерть, перед обличчям якої всі рівні.

Встановлено, що у прислів'ях і приказках, які репрезентують тематичну підгрупу «Багатство vs бідність», бідність сприймається як випробування для кращого існування. Простежено, що життя в багатстві негативно впливає на моральність людини і також є своєрідним випробуванням, неподоланність якого може знову повернути у світ бідності.

Описано паремії, що входять до тематичної підгрупи «Пан vs селянин», які репрезентують соціальний статус, і з'ясовано, що селянина зображено як невільника, робочу силу, а пана – як владну людину, здатну підкоряти собі інших.

Ключові слова: паремійна одиниця, тематична група, тематична підгрупа, соціальна сфера, антонімічні компоненти, опозиція.

Tetiana MOROZ,*orcid.org/0000-0001-6891-8326*

Graduate Student

O. O. Potebnya Institute of Linguistics

of National Academy of Science of Ukraine

(Kyiv, Ukraine) *tatianamoroz94@gmail.com***POLISH PAROEMIAS UNITS WITH ANTONYMIC COMPONENTS
TO DENOTE THE SOCIAL SPHERE OF HUMAN LIFE**

The article highlights the views of Ukrainian, Polish and Russian linguists on the classification of paroemias units, representing the social aspect of human life. The study was conducted on the material of the Polish language. The article provides description and analysis of proverbs and sayings with antonymy components representing the thematic group "Social relations". The composition of this thematic group differentiated thematic such subgroups as "Rich vs poor", "Wealth vs poverty" and "Lord vs peasant". The latter which characterizes the relations between the rich and the poor as well as the social status of the person. In the paroemias under study, it is found that in the above-mentioned thematic sub-groups, unit components in the opposition were represented by, the same parts of speech, in particular *bogaty / ubogi, bogaty / biedny, bogacz / biedak; szczęście / bieda, bogactwo / biedactwo, bogactwo / ubóstwo; pański / chłopski, szlachcic / chłop, pan / sługa*. It occasionally happened that the components were represented by different parts of speech (*bogaty / biedak, bogacz / ubogi, pan / ubogi*) and contextual (*bogaty / laty, bogaty / chudzina*) components.

Analysis of thematic “Rich vs poor” subgroups showed a significant difference between the rich and the poor. Specifically, the proverbs and sayings of the life of the rich reflected the highest degree of prosperity and possibility. However, the life of the poor is limited and deprived of many human needs due to the lack of financial resources. Though in some paroemias units the physical similarity of the two segments of the population can be noticed. Peculiarly, when talking about death, everyone is equal.

It is established that in the proverbs and sayings that represent a thematic subgroup “Wealth against poverty”, poverty is perceived as a challenge overcoming which makes one’s existence better. It is traced that life in wealth has a negative impact on human morality and put a person to the original test. Becoming an insurmountable problem, it may again return a human to the world of poverty.

The study describes proverbs included in the thematic subgroup “Lord vs peasant”, as well as represents the social status of peasant. It is also found that the peasant is depicted as a slave labor force, and gentleman – like a powerful man, able to subdue others.

Key words: proverbs, thematic group, thematic sub-groups, social sphere, antonymic components, opposition.

Постановка проблеми. У сучасному мовознавстві особливе місце належить дослідженням семантичних особливостей паремійних одиниць (далі – ПО), що здійснюються за тематичним принципом. Досить часто прислів’я та приказки за змістом мають антропоцентричне спрямування, зокрема широко відображають світ людини. У пареміях людина представлена як соціальна істота, яка прагне гармонії її зовнішнього та внутрішнього світів.

Аналіз досліджень. Фразеологічні одиниці, що позначають соціальну діяльність людини, в українському мовознавстві вивчали такі науковці, як В. Д. Ужченко, Л. Г. Авксентьев, Н. М. Бобух, З. Г. Коцюба, І. Ю. Дюкарева, Л. М. Корнева, А. А. Смерчко та інші. Зокрема, В. Д. Ужченко у складі фразеотематичної групи «Людина» виокремлює підгрупу «Людина як суспільна істота» (Ужченко, 2003: 119–208). Семантичний аналіз фразеологічних одиниць, що репрезентують тематичну підгрупу «Соціальні відносини», представлений у наукових розвідках Л. Г. Авксентьева, А. А. Смерчка (Ужченко, Авксентьев, 1990: 77; Смерчко, 1997: 105). І. Ю. Дюкарева зосереджує увагу на соціальних відносинах між людьми у складі тематичної групи «Соціальна сфера» (6). Зіставний аналіз на основі характеристики опозицій *бідність / багатство, бідний / багатий, чуже / своє* у складі прислів’їв і приказок на матеріалі п’яти мов (українська, російська, польська, англійська, французька) здійснила З. Г. Коцюба (Коцюба, 2010: 178–200; 201–217; 225–236). У російському мовознавстві семантико-тематичні об’єднання ПО представлені у працях М. Ф. Алефіренка, О. В. Тихомирової, Н. В. Царгородцевої, В. М. Мокієнка, О. Г. Лапшиної, О. Й. Голованової та інших науковців. М. Ф. Алефіренко вважає, що фразеологічні одиниці загалом можна об’єднати у дві понятійні сфери: «Людина» та «Людина і всесвіт». У складі тематичної групи «Людина» дослідник розглядає тематичні підгрупи «Людина як жива істота», «Душа і розум», «Людина як сус-

пільна істота» (Алефіренко, 1989: 12). О. В. Тихомирова аналізує низку тематичних груп, що характеризують людину. Зокрема, вона виділяє тематичну групу «Людина соціальна», яка, за словами дослідниці, об’єднує найбільшу кількість фразеологізмів (Тихомирова, 2013: 214–215). До складу цієї групи О. В. Тихомирова зараховує такі тематичні підгрупи, як «Соціальна взаємодія», «Економічні відносини», «Соціально оцінювані риси характеру» (Тихомирова, 2013: 215–220). У праці Н. В. Царгородцевої представлено денотативно-ідеографічну групу «Соціальна сфера», у складі якої виокремлено підгрупи «Соціально-економічні відносини», «Родинні стосунки», «Релігія» (Царгородцева, 2013: 152–172). В. М. Мокієнко виділяє тематичну групу «Соціальні відносини» та зараховує до неї такі класи, як «Сім’я та родинні зв’язки», «Професії» (Мокиєнко, 1986: 56). О. Г. Лапшина у своєму дослідженні зосередилась на аналізі та описі фразеологічних одиниць, які репрезентують соціальний аспект у житті людини (соціальний складник мовного образу людини) та виокремила вісім семантичних груп: «Соціальний статус людини», «Соціальне походження, класова належність людини», «Місце і роль людини у суспільстві», «Матеріальне становище людини», «Життєвий успіх, успішність людини», «Характер, рід діяльності людини», «Офіційні найменування осіб», «Віросповідання» (Лапшина, 2008: 7–8).

У дослідженнях паремійного фонду польської мови одним з актуальних питань є репрезентація соціальної сфери, зокрема соціальних та економічних відносин людей, взаємодії соціальних ролей тощо. Цю проблематику висвітлено у працях української полоністки Г. В. Крайчинської та у роботах польських мовознавців (Р. Кошчельняк, Я. Оляс, І. Шпіля, Е. Войтчак, Т. Канаш). Функціонально-семантичні особливості польських фразеологізмів, що позначають соціально-економічний стан людини, товарно-грошові відносини, господарську діяльність, описує Г. В. Крайчинська

(Крайчинська, 2004: 13–14). Г. Шпіля на матеріалі ПО з антонімічними компонентами здійснив аналіз опозицій *багатство / бідність, друг / ворог* (Szpila, 2011: 3; 9). Т. Канаш досліджувала компоненти *багатство, бідність* у складі польських і білоруських прислів'їв та приказок у контексті різних сфер життя людини («праця», «влада», «релігія», «родина», «моральність» тощо) (Kanash, 2012: 185–195). Е. Войтчак вивчала компоненти *праця, гроші, багатство* на прикладі польських і німецьких паремій (Wojtczak, 2012: 278–282). Дослідниця зазначає, що досліджувані компоненти посідають високе місце в ієрархії цінностей як німців, так і поляків, зокрема, поняття «праця», яке трапляється в більшості прислів'їв і приказок, є необхідною умовою для досягнення багатства (Wojtczak, 2012: 279).

Мета статті полягає в аналізі й описі польських паремій з антонімічними компонентами, що описують соціальну сферу життя людини. У роботі ми зосередимо увагу на тематичній групі (далі – ТГ) «Соціальні відносини». У складі цієї ТГ розглянемо декілька тематичних підгруп (далі – ТП).

Виклад основного матеріалу. ТП «Багатий vs бідний». Питання про багатство та бідність, про стосунки бідних і багатих є одним із актуальних у суспільстві. У польській мові є чимало паремій, що відповідають цій тематиці. У зафіксованих нами пареміях, які ми відносимо до цієї ТП, найчастіше протиставляються такі одночастиномовні компоненти, як: *bogaty / biedny, bogaty / ubogi, bogacz / biedak, syty / głodny, bogaci / ubodzy*, напр.: *Bogaty nie chce, ubogi nie śmie* «Багатий не хоче, бідний не сміє» (Krzyżanowski, 1969, I: 126), *Lepszy ubogi zdrowy niż bogacz schorzały* «Краще убогий здоровий, ніж багатий хворий» (Krzyżanowski, 1972, III: 560). Також можуть протиставлятися різночастиномовні компоненти: *bogaty / biedak, bogacz / ubogi, pan / ubogi*, напр.: *Bogaty się dziwi, czym się biedak żywi* «Багатий дивується, чим бідняк харчується» (Krzyżanowski, 1969, I: 126). У деяких пареміях трапляються й контекстуальні антоніми *bogaty / łaty, bogaty / chudzina*, які є ще й різночастиномовними, напр.: *Bogaty się dziwi, czym się chudzina żywi* «Багатий дивується, чим худий харчується» (Krzyżanowski, 1969, I: 126).

У прислів'ях *Biednemu i krowa się nie polatuje, a bogatemu i byk się ocieli* «Бідному і корова не схоже спарюватись, а багатому й бик отелиться» (Krzyżanowski, 1969, I: 102), *Póki biedny zajdzie, to bogaty zajędzie* «Поки бідний заїде, то багатий заїде» (Krzyżanowski, 1969, I: 104), *Lepiej bogatypsa*

ćwiczy niż ubogi syna «Багатий краще собаку вчить, ніж убогий – сина» (Krzyżanowski, 1972, III: 559) йдеться про те, що багатій людині, яка має фінансові можливості, у всьому щастить, варто їй лише про щось подумати, чогось захотіти. Натомість бідна людина є нещасною, обмеженою, нездатною втілити свої мрії, бажання через брак коштів. У паремії *Biedny jak mysz kościelna, bogaty jak żaba w pierze* «Бідний, як церковна миша, багатий, як жаба в пір'ї» (Krzyżanowski, 1969, I: 103) фаунічні компоненти з означеннями *mysz kościelna – żaba w pierze* вказують на категорії «дуже бідний», «дуже багатий».

Здебільшого багатієв у житті супроводжує фортуна, а для бідних доля готує випробування. Таку закономірність відображають ПО *Bogacz idzie, grajcar znajdzie; biedak idzie, palec zwichnie* «Багач йде, монету знайде; бідняк йде, палець вивихне» (Krzyżanowski, 1969, I: 123), *Bogatemu i na drzazdze się przędzie, a biednemu i na wrzecionie nie chce* «Багатому і на трісці прядеться, а бідному і на веретені не хоче» (Krzyżanowski, 1969, I: 125).

Польські ПО засвідчують, що бідні й багаті – це два різні світи. Життя багатих відображено як найвищий ступінь заможності, як можливість ні в чому собі не відмовляти; життя бідних – як неспроможність вдоволення своїх основних людських потреб, що призводить до фізичного виживання, наприклад: *Bogaty je, kiedy tu się chce, a ubogi, kiedy może* «Багатий їсть, коли йому хочеться, а убогий, коли може» (Krzyżanowski, 1969, I: 125), *Bogaty się dziwi, czym się biedak żywi* «Багатий дивується, чим бідняк харчується» (Krzyżanowski, 1969, I: 126), *Ubogi nie ma tego, owego, bogacz łakomy wszystkiego* «Убогий не має цього й того, а багач ласий до всього» (Krzyżanowski, 1972, III: 561).

У польських прислів'ях і приказках *Bogacz biednemu nie pomoże* «Багач бідному не допоможе» (Krzyżanowski, 1969: 123), *Bogaty nie chce, ubogi nie śmie* «Багатий не хоче, бідний не сміє» (Krzyżanowski, 1969, I: 126), *Syty głodnego nie zrozumie* «Ситий голодного не зрозуміє» (17), *Nim bogaty zbiednieje, ubogiego kruki zadziobią* «Перш ніж багатий збідніє, то бідного ворони заклюють» (Świerczyńska, 2001: 207), *Jeden bogaty, na drugim łaty* «Один багатий, на другому латки» (Krzyżanowski, 1969, I: 127) за допомогою антонімів яскраво простежується соціальна несправедливість і нерівність між різними верствами населення.

Велике значення в житті кожної людини відіграє праця. У польських ПО чітко простежується тематика важкої праці бідних та її повна відсутність у житті заможних: *Bogaty się dziwuje, że*

ubogi pracuje «Багатий дивується, що бідний працює» (Krzyżanowski, 1969: 126), *Bogaty się dziwi, czym się chudzina żywi* «Багатий дивується, чим худий харчується» (Krzyżanowski, 1969, I: 126). Прислів'я *Biedny to robi widły, a bogaty to łopaty* «Бідний робить вила, а багатий лопати» (Krzyżanowski, 1969, I: 103) іронічно ілюструє різницю між двома класами суспільства за допомогою знарядь праці. Лексема *łopaty* яскраво відображає життя багатія, адже сам інструмент має металеву частину, яка є дорожчою. Натомість на злиденність, дірявість вказує лексема *widły*, що чітко характеризує життя бідняків.

У прислів'ях і приказках описується фізичний стан людини за допомогою антонімічних компонентів, які вказують на перевагу бідних, що мають міцніше здоров'я, ніж багаті, які схильні до хвороб, наприклад: *Lepszy ubogi zdrowy niż bogacz schorzały* «Краще убогий здоровий, ніж багатий хворий» (Krzyżanowski, 1972, III: 560). У ПО *Czemu ubodzy zdrowi, a bogaci chorzy? Bo ubogich praca leczy, bogatych doktorzy* «Чому убогі здорові, а багаті хворі? Бо убогих лікує праця, а багатих лікарі» (Cinciała, 1885: 9) пояснюється, що бідні мають міцніше здоров'я тому, що працюють фізично, а багаті мусять лікуватися у лікарів, бо не працюють.

Про духовне багатство бідного і про духовну убогість багатого йдеться у прислів'ї *W ubóstwie można być bogatym, a w bogactwach ubogim* «В убогості можна бути багатим, а в багатствах убогим» (Krzyżanowski, 1972, III: 565). У паремії *Jakóż by nie było złości między ubogimi, kiedy jest między bogatymi* «Як же не було б злості між убогими, коли є між багатими» (Krzyżanowski, 1972, III: 559) виправдовується злість між бідними, оскільки вона є й між багатими.

У ПО *I bogacz dwie tylko ma w nosie dziurki, jak ubogi* «і багатий має лише дві ніздрі в носі, як і бідний» (Krzyżanowski, 1969, I: 124) антонімічні компоненти вказують на фізичну подібність бідних і багатих. У прислів'ї *Śmierć nie zna prawa żadnego, bierze z panem ubogiego* «Смерть не знає жодного закону, забирає з паном убогого» (Krzyżanowski, 1972, III: 457) йдеться про те, що смерть забирає всіх, не розбираючись, чи бідний чи багатий. Натомість сам обряд поховання все-таки має прояви соціальної нерівності, що відображає паремія *Na pogrzeb bogatego więc co żywo idzie, na ubogiego ledwie jeden, drugi przydzie* «На похорон багатого всі йдуть, а на бідного ледве один-другий прийде» (Krzyżanowski, 1969, I: 128).

ТІІ «Багатство vs бідність». У ПО, що входять до цієї ТІІ, можна виділити такі анто-

німічні компоненти: *bogactwo / ubóstwo*, *bogactwo / bieda, rozkosz / bieda, szczęście / bieda*, *bogactwo / biedactwo, bogactwa / cnoty*.

У пареміях *Dłużej mego ubóstwa niż twego bogactwa* «Довше моєї бідності, ніж твого багатства» (Krzyżanowski, 1972, III: 564), *Dłużej mojej biedy jak jego rozkoszy* «Довше моєї бідності, ніж його розкоші» (Krzyżanowski, 1969, I: 97), *Bieda na wieczność, bogactwo na czas* «Бідність на вічність, багатство на час» (Krzyżanowski, 1969, I: 96), *Bieda starsza jak rozkosz* «Бідність старша, ніж розкіш» (Krzyżanowski, 1969, I: 95) прослідковується думка, що бідність як соціальне явище є довготривалою, нешвидкоплинною, натомість багатство – тимчасовим.

Думка, висловлена в пареміях *Kto biedy nie szanuje, tym rozkoszy nie skosztuje* «Хто бідності не шанує, той розкоші не скуштує» (Krzyżanowski, 1969, I: 99), *Kto biedy nie zazna, ten szczęścia nie umie ocenić* «Хто бідності не зазнає, той і щастя не вміє оцінити» (Krzyżanowski, 1969, I: 95), свідчить про те, що власна бідність є ніби випробуванням для кращого життя. Натомість у прислів'ї *Nieraz bogactwo idzie w biedactwo* (Krzyżanowski, 1969, I: 123) йдеться про те, що життя в багатстві та розкоші теж є випробуванням. І хто його не подолає, може знову повернутися у світ бідності.

ПО *Bogactw przybywa, cnoty ubywa* «Багатства прибувають, добродетель відступає» (Krzyżanowski, 1969, I: 122), *Bogactwa teraz przodkują, a cnoty im ustępują* «Багатства примножують, а чесноти їм поступаються» (Krzyżanowski, 1969, I: 122) чітко вказують на те, що багатство впливає на моральність людини. Хто опиняється під його владою, здебільшого втрачає почуття гідності та чесноти.

ТІІІ «Пан vs селянин». Найчастіше у складі польських паремій описується різний соціальний статус людей за допомогою одночастини-мовних компонентів *pan / chłop, pan / służa, pański / chłopski, szlachcic / chłop, po szlachecku / po chłopsku*, напр.: *Co chłopska skóra, to pańska góra* «Що селянська шкіра, то панська гора» (Krzyżanowski, 1969, I: 267), *U skąpego pana złodzieje służą* «У скупого пана слуги злодії» (Krzyżanowski, 1970, II: 804). У деяких прислів'ях можна виявити різночастини-мовні компоненти, зокрема *pan / ubogi*, напр.: *Kiedy by ubogi panu nie dawał, prędko by pan zubożał* «Коли б бідний пану не давав, то пан би швидко збіднів» (Krzyżanowski, 1972, III: 559).

У ПО селянина здебільшого зображено як працювиту людину, яка обробляє землю, щоб

заробити собі на життя, натомість пана – як владну людину, здатну підкоряти собі інших та давати вказівки, наприклад: *Chłopska rzecz robić, a pańska bawić się i rozkazywać* «Селянська справа робити, а панська – забавлятися і наказувати» (Krzyżanowski, 1969, I: 265), *Pan każe, sługa musi* «Пан наказує, слуга мусить» (17), *Chłop się rodzi do sochy, lecz szlachcic do broni* «Селянин народжується для сохи, а шляхтич – для зброї» (Krzyżanowski, 1969, I: 263), *Chłop stworzony do pracy, pan do odpoczynku* «Селянин створений для роботи, а пан – для відпочинку» (Krzyżanowski, 1969, I: 263), *Chłopa poznasz przy robocie, a pana przy stole* «Селянина пізнаєш за роботою, а пана – за столом» (Krzyżanowski, 1969, I: 265), *Jak się chłop ma dorobić czego, kiedy go pan drze ze wszystkiego* «Як селянин може щось заробити, коли його пан дере з усього» (Krzyżanowski, 1969, I: 268). У паремії *Chłop umiera z głodu, a pan z obżarstwa* «Селянин помирає з голоду, а пан з обжерливості» (Krzyżanowski, 1969, I: 263) смерть селянина від недоїдання через брак продуктів харчування протиставляється смерті пана від ненаситності за допомогою антонімічних компонентів *z głodu – z obżarstwa*.

Пани, не маючи жодного співчуття до бідних селян, ніколи не хвилювалися за їхню подальшу долю, а лише використовували їх та їхню працю заради власного збагачення. На це вказують паремії *Gdy się chłop biją, panów to nie boli* «Коли селяни б'ються, панам не боляче» (Krzyżanowski, 1969, I: 267), *Co chłopska skóra, to pańska góra* «Що селянська шкіра, то панська гора» (Krzyżanowski, 1969, I: 267).

Думка про важливість праці селян, без якої шляхта не могла б збагачуватися, закладена у прислів'ї *Kiedy by ubogi panu nie dawał, prędko by pan zubożał* «Коли б бідний пану не давав, то пан би швидко збіднів» (Krzyżanowski, 1972, III: 559).

У житті панів усе вимірюється грошима. Але найголовніше, що є у людини, – здоров'я, яке за жодні гроші не купиш. Хворобі все одно, багатий ти чи бідний, їй підвладне все. У польському прислів'ї *U panów pieniędzy dużo, zdrowia mało* «У панів грошей багато, а здоров'я мало» (Krzyżanowski, 1970, II: 804) чималі статки протиставляються поганому здоров'ю панів.

Думку про те, що селяни – це невільники, які перебувають під владою панів і виживають тільки завдяки своїй працьовитості, простежуємо в паремії *Pieniądze u pana w kieszeni, a u chłopu w ziemi* «Гроші у пана в кишені, а у селянина в землі» (Krzyżanowski, 1970, II: 875). Варто зауважити, що

у ПО зображується не лише робоча сила селян, але й їхній розвинений інтелект, який закладений ще під час народження. Натомість у панів таких розумових здібностей із дитинства немає, щоб їх набути, потрібно докласти певних зусиль, пор.: *Chłop rodzi się filozofem, a szlachcic musi się uczyć* «Селянин народжується філософом, а шляхтич повинен цього вчитися» (Krzyżanowski, 1969, I: 263), *Lepszy czasem chłopski rozum niż pańskie nauki* «Іноді кращий селянський розум, ніж панське навчання» (Krzyżanowski, 1969, I: 270). У деяких випадках селяни можуть давати слушні поради, до яких варто було б прислухатись і панам, наприклад: *Słuchać panu nie zawadzi, kiedy sługa dobrze radzi* «Не завадить пану слухати, коли слуга добре радить» (Krzyżanowski, 1970, II: 801). У ПО *Poznać chłopu, choć panem zostanie* «Пізнати селянина, хоч паном стане» (Krzyżanowski, 1969, I: 271) закріпилася думка про те, що селянина завжди видасть його походження, навіть якщо він стане паном.

Селянам і панам притаманні як позитивні риси характеру, так і негативні. У польському прислів'ї *Lepiej po chłopsku prawdę powiedzieć, niż po szlachecku zelgać* «Краще по-селянськи правду сказати, ніж по-шляхетському збрехати» (Krzyżanowski, 1969, I: 270) зображено протиставлення чесності селянина та брехливості шляхтича. У ПО *U skąpego pana złodzieje słudzy* «У скупого пана слуги злодії» (Krzyżanowski, 1970, II: 804) за допомогою компонентів *skąpego pana – złodzieje słudzy* протиставляється скупість панів і безвихідь підданих, що призводить до крадіжок.

Висновки. Отже, у пропонованій розвідці ми зробили аналіз теоретичних праць українських, польських і російських науковців, присвячених соціальній діяльності людини. Основну увагу було зосереджено на описі та аналізі польських ПО з антонімічними компонентами, що описують соціальну сферу життя людини, зокрема на ТГ «Соціальні відносини». У складі цієї ТГ нам вдалося виділити такі ТП, як: «Багатий vs бідний», «Бідність vs багатство», «Пан vs селянин». Результати дослідження показали, що в зафіксованих нами прислів'ях і приказках, які входять до названих ТП, найчастіше протиставляються одночастиномовні компоненти, наприклад: *bogaty / biedny, bogaty / ubogi, bogacz / biedak* (ТП «Багатство vs бідність»); *bogactwo / ubóstwo, bogactwo / bieda, rozkosz / bieda* (ТП «Бідність vs багатство»), *pan / chłop, pan / sługa* (ТП «Пан vs селянин»). Натомість різночастиномовні та контекстуальні компоненти протиставляються рідше, наприклад: *bogaty / biedak, pan / ubogi,*

bogaty /chudzina. Перспективи дослідження репрезентують соціальний складник життя полягають у подальшому вивченні польських людини, зокрема особливості взаємозв'язку паремій із антонімічними компонентами, що опозиції свій / чужий.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алефиренко Н. Ф. Фразеомообразующее взаимодействие языковых уровней (на материале украинского и русского языков) : автореф. дисс. ... д-ра филол. наук : 10.02.02. Киев, 1989. 39 с.
2. Коцюба З. Г. Універсальне і національне в паремійних фондах мов європейського ареалу (лінгвокультурологічний аспект) : дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.15 / Інститут мовознавства імені О. О. Потебні НАН України. Київ, 2010. 431 с.
3. Крайчинська Г. В. Функціонально-семантичний аналіз польських фразеологізмів з компонентами – назвами грошових одиниць : автореф. дис. .... канд. філол. наук : 10.02.03. Київ, 2004. 24 с.
4. Лапшина О. Г. Социальная составляющая языкового образа человека (на материале предметных фразеологизмов) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Тюмень, 2008. 24 с.
5. Мокиенко В. М. Образы русской речи : Историко-этимологические и этнолингвистические очерки фразеологии. Ленинград : Изд-во Ленингр. ун-та, 1986. 280 с.
6. Семантична класифікація англійських та українських паремій : вебсайт. URL: http://www.rusnauka.com/3_ANR_2013/Philologia/7_126478.doc.htm (дата звернення: 16.03.2020).
7. Смерчко А. А. Фразеологічні інновації як відображення сприйняття світу : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01; 10.02.02 / Дрогобицький держ. педагогічний ін-т ім. І. Франка. Дрогобич, 1997. 223 с.
8. Тихомирова А. В. Ассоциативно-деривационная и фразеологическая семантика наименований одежды в русской языковой традиции : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01 / Урал. федер. ун-т им. первого Президента России Б. Н. Ельцина. Екатеринбург, 2013. 350 с.
9. Ужченко В. Д. Східноукраїнська фразеологія : монографія. Луганськ : Альма-матер, 2003. 362 с.
10. Ужченко В. Д., Авксентьев Л. Г. Українська фразеологія : навч. посіб. для філол. фак.-ів ун-ів. Харків : Основа, 1990. 168 с.
11. Царегородцева Н. В. Антонимические корреляции в идеографическом аспекте (на материале английских паремий) : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Урал. федер. ун-т им. первого Президента России Б. Н. Ельцина. Екатеринбург, 2013. 279 с.
12. Cinciała A. Przysłowia, przypowieści i ciekawsze zwroty językowe ludu polskiego na Śląsku, w księstwie Cieszyńskim. Cieszyn, 1885. 47 s.
13. Kanash T. Bieda i bogactwo w świetle białoruskich i polskich przysłów. *Kultura i Społeczeństwo*. 2012. Nr 1. S. 219–231.
14. Krzyżanowski J. Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich : w 4 t. Warszawa : PIW. T. I. 1969. 881 s.; T. II. 1970. 1165 s.; T. III. 1972. 996 s.
15. Szpila G. Antonimia w przysłowiach. *Literatura ludowa*. 2011. T. 55. № 1. S. 3–10.
16. Świerczyńska D. Przysłowia są...na wszystko. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 2001. 547 s.
17. Uniwersalny słownik języka polskiego / pod red. S. Dubisza. Warszawa, 2003. T. 1–4. [Wersja elektroniczna dostępna na CD-ROM (wersja 1.0, 2004)].
18. Wojtczak E. Pieniądze, bogactwo i praca w anty(przysłowiach) polskich i niemieckich. [W:] *Parémie národů slovanských VI*. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, 2012. S. 278–284.

REFERENCES

1. Alefirenko, N. F. (1989). Frazemoobrazuyushcheye vzaimodeystviye yazykovykh urovney (na materiale ukrainskogo i russkogo yazykov). [Phrasem-forming interaction of language levels (based on the material of Ukrainian and Russian languages)] : avtoref. diss. ... dokt. filol. nauk. Kiyev. 39 p. [in Russian].
2. Kotsiuba, Z. H. (2010). Universalne i natsionalne v paremiinykh fondakh mov yevropeiskoho arealu (linhvokulturolohichniy aspekt) : dys. ... d-ra filol. nauk : 10.02.15. [Universal and national in the paremias funds of languages of the European area (linguocultural aspect) : dissertation of the Doctor of Philological Sciences : 10.02.15]. Kyiv. 431 p. [in Ukrainian].
3. Kraichynska, H. V. (2004). Funktsionalno-semantychnyi analiz polskykh frazeolohizmiv z komponentamy – nazvamy hroshovykh odynyt [Functional-semantic analysis of Polish phraseologisms with components – names of monetary units] : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk. Kyiv. 24 p. [in Ukrainian].
4. Lapshina, O. G. (2008). Sotsial'naya sostavlyayushchaya yazykovogo obraza cheloveka (na materiale predmetnykh frazeologizmov) [The social component of the linguistic image of a person (based on the material of subject phraseological units)] : avtoref. diss. ... kand. filol. nauk. Tyumen'. 24 p. [in Russian].
5. Mokiyeenko, V. M. (1986). Obrazy russkoy rechi : Istoriko-etimologicheskkiye i etnolingvisticheskkiye ocherki frazeologii [Images of Russian speech : Historical-etymological and ethnolinguistic essays of phraseology]. Leningrad : Izd-vo Leningr. un-ta. 280 p. [in Russian].
6. Semantychna klasyfikatsiia anhliiskyykh ta ukrainskyykh paremii [Semantic classification of English and Ukrainian paroemias]. URL: http://www.rusnauka.com/3_ANR_2013/Philologia/7_126478.doc.htm (accessed 16 March 2020).
7. Smerchko, A. A. (1997). Frazeeolohichni innovatsii yak vidobrazhennia spryiniattia svitu : dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.01 ; 10.02.02 [Phraseological innovations as a reflection of the perception of the world: Dissertation of the Candidate of Philological Sciences: 10.02.15]. Drohobych, 223 p. [in Ukrainian].

8. Tikhomirova, A. V. Assotsiativno-derivatsionnaya frazeologicheskaya semantika naimenovaniy odezhdy v russkoy yazykovoy traditsii : dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.01 [Associative-derivational and phraseological semantics of clothing items in the Russian language tradition: Dissertation of the Candidate of Philological Sciences: 10.02.01]. Yekaterinburg. 350 p. [in Russian].
9. Uzhchenko, V. D. (2003). Skhidnoukrainska frazeolohiia : monohrafiia. [Eastern Ukrainian phraseology: monograph]. Luhansk : Alma-mater. 362 p. [in Ukrainian].
10. Uzhchenko, V. D., Avksentiev, V. D. (1990). Ukrainska frazeolohiia [Ukrainian phraseology]. Kharkiv : Osnova. 168 p. [in Ukrainian].
11. Tsaregorodtseva, N. V. (2013). Antonimicheskiye korrelyatsii v ideograficheskom aspekte (na materiale angliyskikh paremiy) : dis. ... kand. filol. nauk : 10.02.19 [Antonymic correlations in the ideographic aspect (based on English paroemias) : dissertation of the Candidate of Philological Sciences: 10.02.19]. Yekaterinburg. 279 p. [in Russian].
12. Cinciała, A. (1885). Przysłowia, przypowieści i ciekawsze zwroty językowe ludu polskiego na Śląsku, w księstwie Cieszyńskiem. Cieszyn. 47 p. [in Poland].
13. Kanash, T. (2012). Bieda i bogactwo w świetle białoruskich i polskich przysłów [Poverty and wealth in the light of Belarusian and Polish proverbs]. *Kultura i Społeczeństwo*. Nr. 1. P. 219–231 [in Poland].
14. Krzyżanowski, J. (1969–1972). Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich. [New book of proverbs and Polish proverbial expressions] T. 1–4. Warszawa. [in Poland].
15. Szpila, G. Antonimia w przysłowiach (2011). [Antonyms in proverbs]. *Literatura ludowa*. T. 55. № 1. P. 3–10 [in Poland].
16. Świerczyńska, D. (2001). Przysłowia są...na wszystko [Proverbs at all]. Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN. 547 p. [in Poland].
17. Uniwersalny słownik języka polskiego (red. S. Dubisza) (2003). Warszawa. T. 1–4. [Wersja elektroniczna dostępna na CD-ROM (wersja 1.0, 2004)]. [in Poland].
18. Wojtczak, E. (2012). Pieniądze, bogactwo i praca w anty(przysłowia)ch polskich i niemieckich [Money, wealth and work in Polish and German anti(proverbs)]. [W:] Parémie národů slovanských VI. Ostrava. P. 278–284 [in Poland].